

DEF Bulletin

Časopis Dunajského environmentálneho fóra

1 / 2005

*Plavebný kanál Bystroje
Kaprové rybníky
Lužné lesy*

Impressum

Bulletin DEF je oficiálnou publikáciou Dunajského environmentálneho fóra (DEF).

Tento bulletin prispieva k poslaniu Dunajského environmentálneho fóra: „Chrániť riekú Dunaj spolu s jej prítokmi, ich biodiverzitu a prírodné zdroje prostredníctvom spolupráce vládneho a mimovládneho sektora a miestnych obyvateľov pri presadzovaní udržateľného využívania prírodných ekosystémov.“

Bulletin DEF je rozširovaný všetkým záujmovým skupinám. V elektronickej podobe je dostupný na internetovej stránke www.de-forum.org (v angličtine) a www.daphne.sk (aj v slovenčine).

Viac informácií získate na adrese:

Sekretariát DEF, Rytierska 2

SK – 841 10 Bratislava

Tel.: + 421 2 654 561 13, Fax: + 421 2 657 300 50

E-mail: def@changenet.sk, web: www.de-forum.org

Editor: Milan Vogrin, milan.vogrin@guest.arnes.si

Preklad slovenskej a českej verzie: Michal Sebiň, Mirek Husťák

Design: Marginalija, d.o.o., Slovinsko

Typo: RWdesign, Slovensko

Názory autorov článkov nemusia vždy odrážať názory DEF a editora.

Toto číslo DEF Bulletinu vyšlo za podpory UNDP/GEF v rámci Dunajského regionálneho projektu a Európskej komisie.

V tomto čísle nájdete

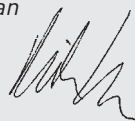
Editorial	
Budúcnosť našich riek	
M. Vogrin	3
Chránená lučná oblasť Gajna	
S. Beneš	4
Výstavba plavebného kanálu Bystroje: Stala sa účasť verejnosti realitou?	
O. Dyakov a I. Studennikov	4
Európa a Spoločenstvo nezávislých štátov	
D. Gercheva & M. Chrenko	5
Péče o rieku Osam	
N. Miteva	6
Spoločne pre rieku Prut	
P. Moisi	7
Ekologické centrum Zlatna Greda	
J. Sadiković	8
Je kaňon rieky Tara zachránený?	
S. Stevović	9
Riečna koalícia v povodí rieky Hornád	
Š. Szabó	10
Kaprové rybníky: pasce alebo útočiská pre divokú prírodu v Srbsku?	
M. Tucakov	11
Ochrana dunajských lužných lesov na Slovensku	
M. Valentovič	13
Projekt „Lesní víla“ zachránil raka říčního	
D. Vrtar	14
Jsou dunajské lužní lesy opravdu zázračnou krajinou?	
K. Zsolt	14
Členovia DEF na Slovensku	17
Členovia DEF v Česku	17

Budúcnosť našich riek

Zdravé a prirodzené riečne systémy sú pre nás nevyhnutné. Poskytujú nám ekologické a ekonomické výhody, možnosti na rekreáciu a mnoho iných pozitív. Viaceré v súčasnosti prebiehajúce manažmentové opatrenia sú však založené na ovplyvňovaní hydrologického cyklu na lokálnej úrovni, ako aj na úrovni celých povodí. Tieto opatrenia zahŕňajú protipovodňovú ochranu, reguláciu tokov či zavlažovanie. Stavební inžinieri vybudovali tisíce kilometrov kanálov a hrádzí na usmernenie tokov pre potreby človeka, na vysušenie mokradí, ktoré bránia rozvoju obcí a miest, a vystavali priehrady, ktoré nám dodávajú energiu. Viac ako 70% veľkých európskych riek je stále intenzívne regulovaných. Vyše 95% nížinných riek v Anglicku a Dánsku bolo upravených kvôli odvodneniu krajiny, prevencii záplav a pre navigáciu. Tieto zásahy vyústili do premeny krajiny na systém takmer rovnakých kanálov s neprirodzenými strmými brehmi a ochudobnenými biotopmi.

Podobné projekty sa uskutočnili aj v povodí Dunaja, nie však iba na malých riečkach v Alpách, ale aj na veľkých riekach, ktoré sú významnými prítokmi Dunaja, a samozrejme, aj na samotnom Dunaji. V dunajskej delte v súčasnosti prebieha výstavba navigačného kanála, známeho pod názvom Bystroje. Je veľmi pravdepodobné, že stavba bude mať negatívny vplyv na celú deltu Dunaja, ktorá je v súčasnosti rajom ohrozených a vzácnych druhov rastlín a živočíchov. Problémy biosférickej rezervácie Delta Dunaja sú podrobne opísané v článku od Olega Dyakova a Igora Studennikova. Ohrozená však nie je iba samotná rieka, ale aj okolité územie, pokryté prevažne lužným lesom. Tento problém je rozobraný v článku Kempka Zsolta. Budeme nasledovať krajiny ako Anglicko a Dánsko? Verím, že môžeme nájsť aj inú cestu, bližšiu prírode, a poučíme sa z chýb, ktoré urobili tí pred nami.

Váš Milan

Chráněná luční oblast Gajna

V roce 1990, kdy bylo v oblasti Gajna ve Slavonii (východní část Chorvatska) vyhlášeno chráněného území, se na zdejších lučních porostech páslo okolo 600 kusů nepůvodního dobytka. Do dnešní doby bylo jeho množství zredukováno na jednu třetinu a očekává se další rapidní pokles. Nyní byl vypracován plán uvažující o znovuzavedení původních druhů dobytka, koní a prasat. Program „obnovy“ původních chorvatských plemen na lučních porostech oblasti Gajna (v povodí řeky Sáva) byl zahájen z důvodu zachování biologické diverzity této luční oblasti. Původní druhy mají být chovány pro hospodářské účely a krmeny pouze v dané luční oblasti. Krmivo pro dobytek nebude obsahovat insekticidy a herbicidy, což umožní masu z tohoto dobytka získat „certifikát organického původu“ a označení „původní chorvatské maso“.

Děti ze základní školy v obci Oprisavci, nacházející se v blízkosti těchto pastvin, se již účastní úklidu této chráněné oblasti v okolí řeky Sáva v rámci tzv. „Mezinárodního dne úklidu pobřežních oblastí“ (International Coastal Cleanup Day). Tyto děti také sbíraly a systematicky třídily rostlinné druhy z dané oblasti. Tento projekt vedla Alma Kumbarić ze Záhřebské university.

Přírodní hodnota oblasti Gajna je ohodnocena ve zprávě chorvatského Státního ústavu pro ochranu přírody:

„Oblast Gajna je spolu s oblastmi Lonjsko a Mokro jedinou přirozenou záplavovou oblastí v povodí řeky Sáva v Chorvatsku. Kromě toho je tato oblast důležitá kvůli diverzitě mokřadních stanovišť a kvůli značnému výskytu marsilky čtyřlísté (Marsilea quadrifolia) a jiných ohrožených mokřadních rostlinných druhů uvedených v Dodatku II (přísně chráněné druhy) Směrnice EU o stanovištích. Hodnotu krajiny dále zvyšuje tradiční pastevectví a její potenciál pro ochranu ohrožených původních plemen hospodářských zvířat.“

*Simo Beneš, ekologická organizace
„Brodsko ekološko društvo“, Chorvatsko
E-mail: brodsko.ekolosko.drustvo@sb.htnet.hr*

Výstavba plavebního kanálu Bystroje: Stala se účast veřejnosti realitou?

Zahájení výstavby plavebního kanálu ve větvi Bystroje delty Dunaje je neobyčejně kontroverzní záležitost v důsledku existence velmi rozdílných názorů na vliv tohoto kanálu na životní prostředí daného regionu a obzvláště na jeho možný vliv na Dunajskou biosferickou rezervaci. Ekologická a vědecká komunita se rozštěpila na dvě části – na ty, kteří tento projekt a způsob jeho implementace kritizují, a na ty, kteří výstavbu kanálu Bystroje podporují.

Nejvlivnější opoziční skupinou je „Ukrajinská koalice pro divokou přírodu“, která má vyhraněný postoj na výstavbu tohoto kanálu.

Významným prvkem v kampani proti projektu Bystroje se stala účast organizace „Ekopravo“ ze Lvova, která se specializuje na environmentální právo. Tato organizace se soudí s ukrajinskou vládou ohledně nelegálních

státních rozhodnutí učiněných v souvislosti s výstavbou kanálu Bystroje.

Další ekologická skupina „Pečeněgs“ velice pomohla naší kampani tím, že poskytla veřejnosti přístup k informacím o diskusích o výstavbě kanálu Bystroje, včetně těch, které byly v rozporu s oficiální linií vytrubovanou ukrajinským ministerstvem dopravy.

Velmi oceňujeme postoj mezinárodního společenství. Mezinárodní organizace, jako například WWF (Světový fond na ochranu přírody), Greenpeace a DEF (Dunajské environmentální fórum) protestovaly proti porušování mezinárodního environmentálního práva ze strany ukrajinské vlády. Více než 50 000 lidí a organizací z 90 zemí světa podepsalo v období mezi květnem a listopadem 2004 petici „Zachraňte deltu Dunaje!“ – tato petice je také k dispozici na webových stránkách www.petitiononline.com/RomDelta/petition.html.

Existují však také organizace, které aktivně podporují výstavbu kanálu Bystroje. Jejich argumentace je následující:

- ◆ Existuje využívání delt řek pro ekonomické účely a pro vodní cesty – například v Kanadě, USA, Velké Británii, Rusku, Litvě a Polsku – a to bez významných škod na životním prostředí.
- ◆ Výstavba dopravní infrastruktury a splavňovací procesy hrají kritickou roli pro ekonomickou obnovu ukrajinské části dunajského regionu.
- ◆ Rumunský monopol nad vodními cestami z Dunaje do Černého moře škodí ukrajinským zájmům.

Nezávislé hodnocení dopadů výstavby kanálu Bystroje na životní prostředí ještě nebylo provedeno. Naproti tomu hodnocení ekonomické stránky daného projektu prováděná ukrajinskými experty se ukázala být velice kontroverzními.

Ekologická komunita na Ukrajině i v zahraničí nyní zaměřuje svou pozornost na nezávislé

ohodnocení vlivu projektu na životní prostředí oblasti dolního Dunaje, které by zahrnovalo i názory zahraničních expertů a které by dodržovalo ustanovení patřičných zákonů. Rovněž byl zahájen dialog mezi ekologickou komunitou a státní společností Delta Lozman, odpovědnou za výstavbu kanálu Bystroje.

Po prezidentských volbách v Rumunsku a na Ukrajině v roce 2004 prezidentí obou zemí demonstrovali ochotu hledat řešení mnoha sporných bodů, které ovlivňují jejich vzájemné vztahy. Výstavba plavebního kanálu Bystroje je jedním z nich.

*Oleg Dyakov a Igor Studennikov
Centre for Regional Studies, Oděsa,
Ukrajina, E-mail: utsc@te.net.ua*

Európa a Spoločenstvo nezávislých štátov

Program Capacity 2015

V roku 2002 vznikla v rámci Programu Organizácie Spojených národov pre rozvoj (UNDP) nová platforma s názvom Capacity 2015. Táto platforma je založená na výsledkoch, úspechoch a skúsenostiach získaných z desaťročnej práce na programe Capacity 21.

Capacity 2015 je celosvetový program na podporu udržateľného rozvoja na lokálnej úrovni, poskytuje priestor na vytváranie partnerstiev a výmenu skúseností pri riešení problémov. Regionálny program je zameraný na zmeny v regiónoch a udržateľný rozvoj.

Hlavným cieľom programu Capacity 2015 je vytvoriť prostredie pre udržateľný miestny rozvoj. Aktivity a opatrenia programu zahŕňajú tri úrovne: regionálnu, národnú a lokálnu; a dve formy: politickú (príprava programov a stratégií) a priamu podporu pilotných projektov.

Capacity 2015 má tri hlavné tematické okruhy:

- ◆ Tvorba rámcov pre udržateľný miestny rozvoj;
- ◆ Praktická podpora udržateľného rozvoja a kontroly na lokálnej úrovni;
- ◆ Výmena poznatkov a vytváranie sietí.

Program Capacity 2015 v Európe a Spoločenstve nezávislých štátov v súčasnosti podporuje projekty v šiestich krajinách, napríklad: cezhraničný projekt v Rumunsku a Bulharsku. Cieľom tohto projektu je posilnenie a zlepšenie operačných kapacít na oboch brehoch Dunaja. Posilní sa cezhraničná spolupráca medzi Rumunskom a Bulharskom, založená na skúsenostiach a poznatkoch získaných z miestnej Agendy 21, ktorá prebiehala v oboch krajinách. Výsledkom projektu bude vytvorenie dvoch regionálnych rozvojových stratégií pre oblasti Giurgiu – Russe a Zimnicea – Svishtov. Od týchto dvoch stratégií sa očakáva, že poskytnú rámec pre partnerské samosprávy na uľahčenie a pomoc pri mobilizácii zdrojov pre cezhraničnú spoluprácu.

Projekt v oblasti Giurgiu – Russe by mal viesť k vypracovaniu spoločnej stratégie pre turistický ruch a webovej stránky obsahujúcej informácie pre turistov. Projekt Zimnicea – Svishtov podporí prípravu štúdie o ekonomickej a technickej realizovateľnosti lodnej dopravy s cieľom pritiahnúť súkromných investorov.

Pre ďalšie informácie o programe Capacity 2015 kontaktujte:

Dafina Gercheva,
Capacity Development Advisor/ Capacity
2015 Regional Coordinator
Milan Chrenko,
Capacity 2015 Programme Specialist
United Nations Development Programme,
Bratislava Regional Centre
Grösslingova 35, 811 09 Bratislava,
Slovak Republic

E-mail: dafina.gercheva@undp.org
or milan.chrenko@undp.org
Tel: +421-2-59337 192
Web: www.undp.org/capacity2015/europe,
www.undp.sk

Dafina Gercheva and Milan Chrenko,
UNDP/Capacity 2015

Péče o řeku Osam

Řeka Osam, protékající severní částí Bulharska, je významným zdrojem znečištění řeky Dunaje. Tento stav by chtěl změnit projekt zaměřený na snížení množství organického odpadu vypouštěného do řeky Osamy a na zlepšení ekologického statutu této řeky – pomocí zvýšení povědomí místního obyvatelstva ohledně negativních účinků vyplývajících ze znečišťování této řeky.

Na začátku března 2005 se konala ve městě Loveč (asi 130 km severovýchodně od Sofie) první schůzka specialistů, odborníků a zástupců místních průmyslových podniků. Na tomto jednání byly prodiskutovány problémy a prezentována možná řešení, která by zamezila znečišťování řeky Osamy. Následných jednání se zúčastnili i představitelé samosprávy města Loveč, bulharští zástupci „Projektu řeky Dunaje“ (Danube River Project), regionální ředitel pro vodu a životní prostředí z města Pleven (nacházejícího se poblíž města Loveč), lokální nevládní organizace, podnikatelé, starostové šesti obcí podél řeky Osamy, odborníci a zástupci lokálních sdělovacích prostředků. V živé diskusi účastníci prezentovali některé problémy – vypouštění odpadních vod z průmyslu a z domácností, čištění říčních břehů či chování místního obyvatelstva ovlivňujícího úroveň znečištění této řeky.

Na začátku dubna 2005 uspořádal projektový tým ze sdružení Ecomission 21st Century schůzky v jednotlivých vesnicích nacházejících se podél řeky Osamy. Hlavním cílem těchto schůzek bylo rozšiřování informací o současném stavu řeky (proč a jak je řeka znečišťována) a představení „plánu lokálních aktivit pro řešení problémů se znečištěním“ – například výsadba stromů na březích řeky, čištění řeky od odpadu nebo zapojení místních obyvatel do plánovacích procesů.

*Nelly Mitěva, presidentka nevládní ekologické organizace Ecomission 21st Century, Bulharsko
E-mail: nmiteva2003@yahoo.com*

Spoločne pre rieku Prut

Eco Counselling Centre Galati (ECCG) a Ecological Movement z Moldavska zorganizovali v dňoch 21. a 22. marca 2005 za podpory UNDP/GEF konferenciu s názvom 'Spoločne pre rieku Prut'.

Akcia sa uskutočnila v rámci projektu Znižovanie znečistenia živinami v povodí rieky Prut a cezhraničná spolupráca (PBWA). Projekt sa začal v októbri 2004 a potrvá do polovice roku 2006. Cieľom projektu je podpora cezhraničnej spolupráce prostredníctvom vypracovania návrhu Manažmentového plánu pre povodie rieky Prut a realizácia konkrétnych opatrení na znižovanie znečistenia živinami v dvoch pilotných lokalitách (jedna v Rumunsku a druhá v Moldavsku).

Na konferencii sa stretli predstavitelia vlád a mimovládnych organizácií, vedci, odborníci, učители a študenti z oboch krajín. Zúčastnilo sa na nej takmer 90 ľudí z každej krajiny a väčšina z nich sa aktívne zapojila do činnosti pracovných skupín. Ich cieľom bolo vytvoriť

spoločnú víziu, ktorá umožní budúcu spoluprácu, výmenu vedomostí a informácií.

Účastníci sa zamerali na Rámcovú smernicu o vode, konkrétne na problémy účasti verejnosti, cezhraničnej spolupráce, chránených území a kvality vody. Pozornosť sa sústredila aj na tvorbu Manažmentového plánu pre povodie rieky Prut, znečistenie živinami a obnovu mokradí.

Na druhý deň konferencie (22. marca 2005) sa konali oslavy Svetového dňa vody, a tak sa program sústredil na ochranu vôd v globálnom kontexte, prezentované boli aj konkrétne skúsenosti z mnohých ďalších krajín.

Ako naznačovali ohlasy zúčastnených, konferencia mala veľký úspech a všetky jej výstupy boli doručené vysokým štátnym úradníkom a riadiacim subjektom oboch krajín.

Organizátori ďakujú za morálnu a finančnú podporu týmto subjektom:

- ◆ UNDP/GEF Dunajskému regionálnemu projektu, (prostredníctvom grantového programu REC),
- ◆ Ministerstvu životného prostredia a Ministerstvu zahraničných vecí Luxemburska
- ◆ Krajskej rade a Prírodovednému múzeu v Galati.

Viac informácií nájdete na www.cceg.ro/eng/projectPrut.htm

*Prof. Petruta Moisi, prezident ECCG
E-mail: petrutamoiisi@cceg.ro*

Ekologické centrum Zlatna Greda

Projekt ekologického sdružení „Zelený Osijek“

Baranja je jednou z oblastí Chorvatska, která byla v devadesátých letech minulého století značně ovlivněna občanskou válkou. Zkolaboval průmysl a zemědělství a 70% místních obyvatel a uprchlíků se ocitlo bez práce. Přírodní oblasti začaly být čím dál více ohrožovány – například v důsledku kácení stromů či pytláctví.

Oblast Baranja (toto slovo znamená v chorvatštině „bažina“) je známa nejen svou kulturní rozmanitostí, ale také svým bohatým a nedotčeným přírodním dědictvím – zejména proto, že je domovem jednoho z největších přírodních mokřadů v Evropě nazývaného „Kopački rit“ (www.kopacki-rit.com), který se nachází na soutoku Dravy a Dunaje na chorvatsko-srbské hranici.

V roce 1998 zahájilo ekologické sdružení „Zelený Osijek“ práci na projektu pojmenovaného „Mokřad Kopački rit potřebuje pomoci“ s úmyslem soustředit pozornost veřejnosti na problémy dané oblasti. V roce 2001 byl pak zahájen další projekt „Udržitelnou turistikou pro ochranu životního prostředí mokřadu Kopački rit“ mající za cíl podporu

rozvoje ekologické turistiky v oblasti Baranja. Tento druh turistiky umožní místnímu obyvatelstvu získávat příjem ekologicky udržitelným způsobem a tím chránit přírodní a kulturní dědictví dané oblasti. V letech 2001 – 2003 podporovalo tento projekt i chorvatské ministerstvo životního prostředí.

Místní samosprávné orgány nás již od okamžiku zahájení projektu uznávaly jako partnera a chápaly tento projekt jako řešení, které může napomoci udržitelnému vývoji oblasti Baranja. Od roku 2002 začaly místní orgány a chorvatské ministerstvo turistiky udělovat půjčky místním obyvatelům, kteří chtěli zahájit podnikání v oboru ekologické turistiky. Naše sdružení spolu s místními samosprávnými orgány uspořádalo několik „etnofestiálů“, kde místní obyvatelé prezentovali své produkty (eko-potraviny, ruční práce, oblečení, hudbu, atd.).

Po čtyřech letech práce na tomto projektu nyní existuje více než 20 domácností, které se živí ekologickou turistikou, a mnoho dalších potenciálních adeptů „ekobusinessu“ se účastní našich seminářů. Přírodní dědictví je zde nyní chápáno jako potenciální turistická destinace. Mladí lidé začínají prodávat suvenýry a praktikovat tradiční řemeslnou výrobu, v oblasti byla otevřena dvě vesnická muzea a studenti turistického managementu asistují při vzdělávání místních obyvatel. Náš projekt byl v roce 2001 odměněn cenou „Chorvatský dobrovolník roku 2001“.

V září 2003 získalo ekologické sdružení „Zelený Osijek“ od chorvatské státní lesní správy dům, situovaný na okraji Národního parku Kopački rit, ve kterém jsme za podpory britského velvyslanectví, nadace USAID a místních samosprávných orgánů založili „Ekocentrum Zlatna Greda“ (www.zlatna-greda.org).

V roce 2004 se zde konaly první oslavy Dne Dunaje (viz DEF Bulletin 2/2004), které plá-

nujeme organizovat v tomto krásném místě na březích Dunaje i v dalších letech.

*Jasmin Sadiković, vedoucí projektu, Opatijska
26f, 31000 Osijek, Chorvatsko
E-mail: jasmin.sadikovic@os.htnet.hr*

Je kaňon řeky Tara zachráněn?

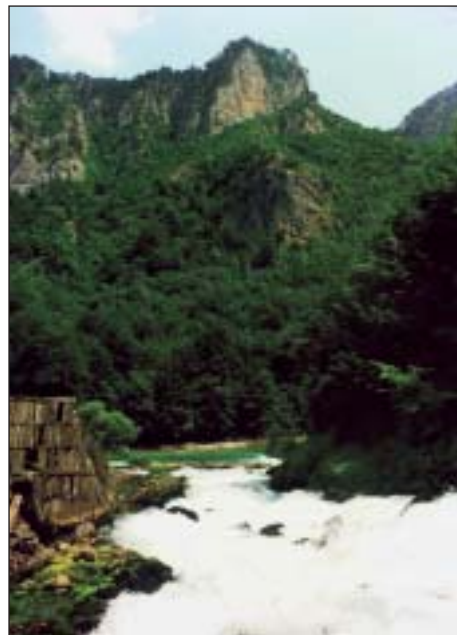
Ekologická kampaň nazvaná „Neću baru, hoću Taru (Nechci zaplavenou oblast, chci řeku Taru)“ vznikla jako reakce na vytrvalé úsilí oficiálních institucí v Republice srbské (formální součást Bosny a Hercegoviny) a Černé Hoře (součást srbsko-černohorské federace) postavit přehradu a vodní elektrárnu Buk Bijela na řece Drina, která by, vzhledem ke svému akumulovanému objemu, zaplavila dolní části malebného kaňonu řeky Tara, nezaplavenou část kaňonu řeky Pivy a kaňon Sutjeska. Ohrožená oblast se nachází na hranici obou zemí poblíž Národního parku Durmitor.

Slogan „Neću baru, hoću Taru (Nechci zaplavenou oblast, chci řeku Taru)“ zazněl poprvé v květnu roku 2004 – poté, co se vlády Černé Hory a Republiky srbské dohodly na výstavbě hydroelektrárny Buk Bijela. V reakci na tuto dohodu byla v černohorském městě Žabljak (poblíž řeky Tara a Národního parku Durmitor) založena nevládní organizace „Most“, která požadovala vyhlášení referenda o této elektrárně.

Během kampaně proti vodní elektrárně Buk Bijela organizoval „Most“ aktivitu nazvanou „Černá Hora pro řeku Taru“, na které se spojilo přes 30 nevládních černohorských organizací. Tato aktivita vyústila ve vyhlášení Deklarace na ochranu řeky Tary, která byla předložena černohorskému parlamentu.

Petici „Neću baru, hoću Taru (Nechci zaplavenou oblast, chci řeku Taru)“ podepsalo hned první den po její uveřejnění přes 11 000 lidí z celé Černé Hory. Podpisové akce se konaly také v bosensko-srbské Banja Luce a dokonce i v Praze.

Petici podepsalo mnoho vedoucích představitelů černohorských opozičních i vládních stran, včetně předsedy černohorského parlamentu Ranka Krivokapiće. Petici podpořili mimo jiné olympijský volejbalový tým Srbska a Černé Hory, biologové z Moskvy, Prahy a mnoha universit z bývalých jugoslávských republik, mezinárodní ekologické organizace, herci, zpěváci a novináři.

Čtyřčlenná delegace „Mostu“ se účastnila jednání černohorského parlamentu a diskusí ohledně znění Deklarace na ochranu řeky Tary, která byla nakonec 14. prosince 2004 parlamentem Černé Hory přijata. Tato Deklarace uvádí, že „rozvoj Černé Hory musí být

podmíněn ekologickými hledisky“ a že „výstavba hydroelektrárny nebo jakákoliv jiná činnost podél toku řeky Tary je zhoubná nejen pro kaňon této řeky, ale také pro celý region, jehož rozvoj je závislý na existenci tohoto kaňonu“.

*Siniša Stevović,
president nevládní organizace „Most“,
Vucedolska BB, 84220 Žabljak,
Srbsko a Černá Hora,
tel: +381 89 360 010, mobil: +381 67 227 228,
email: hitssl@cg.yu,
Internet: www.durmitorcg.com*

Riečna koalícia v povodí rieky Hornád

Mikroregión Hornád tvorí 16 obcí na juhovýchode Slovenska. Časť tohto mikroregiónu je znečistená veľkými priemyselnými podnikmi, ale aj menšími lokálnymi zdrojmi. Druhá časť mikroregiónu však zahŕňa veľmi dobre zachované mokrade, mŕtve ramená a iné hodnotné lokality. Organizácia SOSNA od roku 1997 spolupracuje s miestnou samosprávou a ďalšími organizáciami na rôznych projektoch zameraných na ochranu rieky Hornád a jej okolia (dobrovoľná riečna hliadka, miestna Agenda 21 atď.).

Za najdôležitejšie problémy, ktoré vplývajú na kvalitu vody v rieke a na život v nej považujeme:

- ◆ nedostatok spolupráce medzi lokálnymi a regionálnymi subjektmi a investormi,
- ◆ nedostatočnú angažovanosť verejnosti na aktivitách, ktoré znižujú znečistenie rieky.

Ideálne riešenia týchto problémov, ktoré sme stanovili v spolupráci s partnermi sú:

- ◆ rozvoj medzisektorovej spolupráce, ktorej cieľom je zníženie znečistenia vody v povodí,

- ◆ realizácia špecifických aktivít, ktoré pomôžu zlepšiť kvalitu vody a prispejú k zlepšeniu podmienok pre život v povodí,
- ◆ zmena environmentálnej politiky smerom k znečisťovateľom v povodí.

V záujme zlepšenia spolupráce sme sa rozhodli využiť princípy riečnej koalície a riečnej zmluvy, ktoré sa úspešne používajú na celom svete, ale v krajinách strednej a východnej Európy sú zatiaľ takmer neznáme.

V roku 2002 sme zorganizovali množstvo rokovaní a stretnutí s miestnymi investormi a potenciálnymi členmi riečnej koalície. Nakoniec vznikla zakladajúca skupina pozostávajúca z 19 organizácií rôzneho zamerania (miestna samospráva, školy, podnikatelia, správca toku, poľnohospodári). Tieto subjekty podpísali Riečnu zmluvu a v novembri 2002 založili Riečnu koalíciu Hornád. Riečnu zmluvu do dnešného dňa podpísalo spolu 25 subjektov.

Príklady aktivít realizovaných v roku 2004:

Medzinárodná cyklistická cesta vedúca pozdĺž rieky, sadenie stromčekov, návrh a realizácia verejných parkov v troch obciach, obnova mŕtvych ramien, revitalizácia menších mokradí, výstavba malých drevených hrádzí na ochranu pred eróziou, čistenie riek od odpadkov, výstavba prístrešku pre turistov, výstavba dvoch kompostovacích toaliet s čistiacim jazierkom, kompostovacia kampaň, verejné kompostárne v štyroch obciach.

V roku 2004 sme začali v spolupráci s partnermi z Maďarska (Holocén), Rumunska (EKE), Chorvátska (Zeleni Osijek) a Srbska a Čiernej Hory (Tisa Club) pracovať na podobnom projekte na medzinárodnej úrovni.

Plánované aktivity na ďalšie obdobie sú rozdelené do dvoch kategórií:

1. Aktivity na regionálnej úrovni, na ktorých budú spolupracovať všetky uvedené orga-

nizácie: odstraňovanie čiernych skládok a prevencia ich ďalšieho vzniku, výsadba stromov a zelene na verejných priestranstvách a na brehoch rieky, výstavba komunálneho kompostoviska.

- Miestne aktivity, ktoré budú realizovať jednotlivé organizácie: čistenie vodných tokov a ich brehov, budovanie oddychových miest na brehoch riek, revitalizačné aktivity, starostlivosť o mokrade, obnova a výstavba nového úseku cyklotrasy, monitoring kvality vody v rieke Hornád, realizácia učební „pod holým nebom“ na miestnych školách, výstavba kompostovacích toaliet.

Viac informácií nájdete na www.sosna.sk/clanok_en.php?artID=228

Štefan Szabó, občianske združenie SOSNA, koordinátor projektu

Kaprové rybníky: pasce alebo útočiská pre divokú prírodu v Srbsku?

V minulosti sa vo veľkej časti Panónskej nížiny, ktorá sa rozkladá vo Vojvodine (severná časť Srbska), nachádzalo množstvo rôznych vodných útvarov. S rastom počtu obyvateľov, najmä v 18. storočí, začali postupne miznúť. Príčinou bola hlavne ochrana pred povodňami. Rybníky, jazerá a močiare sa zrazu dostali mimo prirodzene zaplavovaných území a objavila sa eutrofizácia, čo viedlo k ich vysušovaniu a postupnej kultivácii.

Nové možnosti – rybníky

Koncom 19. storočia sa však objavila možnosť, ako aspoň čiastočne tento problém vyriešiť. Po roku 1950 sa začal vo Vojvodine rozvíjať chov rýb, a tak sa začali objavovať aj nové vodné útvary.

Vznik systému rybníkov mal veľmi pozitívny vplyv na divokú prírodu. Niektoré druhy, ktoré

boli na pokraji vyhynutia, sa vrátili a začali sa znovu rozširovať. V súčasnosti sa tu na 12 000 ha nachádza 72 rybníkov, pričom 27 z nich má rozlohu väčšiu ako 100 ha. Vďaka ich rozlohe, polohe a vodnej vegetácii, ktorá sa tu začala rozširovať, sa tieto rybníky stali útočiskom mnohých druhov, najmä vtáctva. Viac ako 200 druhov vtákov využíva vojvodinské rybníky v rôznych fázach svojho života a do 100 druhov vtákov tu nájdeme v období hniezdenia. Dobrými príkladmi sú celosvetovo ohrozené chochlačky bieloooké (*Aythya nyroca*) alebo lyžičiare biele (*Platalea leucorodia*), ktorých väčšia časť populácie sa tu rozmnožuje alebo využíva rybníky počas migrácie.

Sedem rybníkov v tejto oblasti patrí medzi Významné vtáčie územia a rybníky Bečejskej a Uzdiňskej spĺňajú kritériá na zaradenie medzi medzinárodne významné mokrade chránené Ramsarským dohovorom.

Dôvody na znepokojenie

Zmeny vlastníkov rybích fariem vo Vojvodine sú však veľmi rýchle, a to je dôvod na značné znepokojenie. Noví súkromní vlastníci sa snažia urýchľovať produkciu rýb, a tak zavádzajú nové techniky a nové spôsoby obhospodarovania. To často vedie k fragmentácii veľkých rybníkov a vymiznutiu vodnej vegetácie. Na rybníku Bečejskej bola takto v roku 2000

Bučiak trstový (Botaurus stellaris) zastrelený na rybníku Jazovo. Foto: Marko Tucakov

zničená najväčšia srbská kolónia lyžičiarov. Hrozivé následky privatizácie rybníkov sú značne viditeľné aj na rybníku Čenta. Uprostred obdobia hniezdenia v roku 2004 tu bol náhle vypustený rybník s rozlohou 200 ha a mnoho druhov vtákov prišlo o svoje životné prostredie (napríklad: potápkový chochlatý, potápkový hnedý, chochlačky bielooké, rybáre). Významní zástupcovia flóry, napríklad leknovec štítnatý (*Nymphoides peltata*) a marsilea štvorlistá (*Marsilea quadrifolia*), úplne zmizli. To, čo bolo iba nedávno rajom pre divokú prírodu, sa zrazu zmenilo na pekló, a to iba kvôli zmene vlastníka.

Intenzívny chov rýb zahŕňa aj ochranu rýb pred predátormi. Najhoršími mesiacmi sú september a október, čas jesennej migrácie

vodného vtáctva. Nízka úroveň ochrannárskeho povedomia a slabé zákony vedú k tomu, že chránené druhy živočíchov sa stávajú zábavou pre poľovníkov.

Riešenia

Harmonizácia chovu rýb a ochrany prírody by sa mala stať v Srbsku ochrannárskou prioritou číslo jeden. To znamená, že správcovia rybníkov by mali byť vyškolení, pochopiť význam ochrany biodiverzity a mali by sa snažiť obhospodarovať svoje pozemky v súlade s jej zásadami.

Marko Tucakov
Bird Protection and Study Society
of Vojvodina
E-mail: mtucakov@eunet.yu

Typická štruktúra vodnej vegetácie pri rybníku Baranda. Foto: Milan Vogrin

Ochrana dunajských lužných lesov na Slovensku

Slovenská mimovládna organizácia Bratislavské regionálne ochrannárske združenie (BROZ) realizuje v súčasnosti projekt s názvom Ochrana a manažment dunajských lužných lesov. Projekt sa začal realizovať v septembri 2003 a potrvá do marca 2007. Tento projekt podporila Európska komisia prostredníctvom programu LIFE-NATURE. Projekt zahŕňa široký rozsah aktivít, ako je zostavenie rámcovej stratégie udržateľného obhospodarovania lužných lesov, zostavenie manažmentových plánov pre ekologicky hodnotné lesy, vyhlasovanie nových chránených území, príprava inventarizácie miestneho genetického materiálu, vzdelávanie a tréningy zamestnancov lesných správ a organizácií ochrany prírody, osвета (príprava informačných materiálov, výlety a exkurzie pre študentov a verejnosť, prednášky a prezentácie, medializácia aktivít) atď. Koncom apríla bol v spolupráci s Národným parkom Donau-Auen (Rakúsko) a s podporou nadácie Heinricha

Bölla zorganizovaný odborný seminár o udržateľnom obhospodarovaní lesov, na ktorom sa zúčastnili najmä lesníci a zamestnanci štátnej správy.

Jednou z najzaujímavejších súčastí projektu je vykupovanie a dlhodobý prenájom lesov, ktoré patria súkromným vlastníkom. Na týchto územiach bude BROZ aplikovať pripravené manažmentové opatrenia a vytvorí modelový príklad obhospodarovania lesov spôsobom, ktorý je „blízky prírode“ a vhodný pre dlhodobú udržateľnú ochranu biodiverzity. Tieto opatrenia zahŕňajú podporu prirodzenej obnovy lesa, kontrolu a elimináciu invázných druhov rastlín atď. Po viac ako ročnom úsilí a rokovaní s vlastníkmi pôdy, bola začiatkom mája podpísaná prvá kúpna zmluva. Veríme, že toto je začiatok nového prístupu k ochrane prírody v dunajských lužných lesoch.

*Martin Valentovič, Ľubica Trubíniová, BROZ,
Šancová 96, 831 04 Bratislava 3, Slovakia
tel/fax +421-2-5556 2693,
e-mail martinvalentovic@zoznam.sk,
trubinioval@changenet.sk*

Projekt „Lesní víla“ zachránil raka říčního

Potok Vukovec je situován mezi oblastmi Kaniža a Lepoglava (poblíž města Varaždin – asi 70 km severně od chorvatského hlavního města Záhřebu). Potok protéká lesem v délce přibližně 1,7 km při výškovém převýšení 100 metrů. V potoce se vyskytují raci a pstruzi. Populace raka říčního se pozvolna zvyšuje, nicméně pstruzi vymírají – za poslední tři roky zde nebyl zpozorován žádný mladý exemplář. Hlavním důvodem vymírání pstruhů je jejich nadměrný výlov místními dětmi a znečištění ze starých autobaterií odhozených do Vukovce.

Nápad chránit raky vzešel z vyprávění příslušníků starší generace o hojném výskytu ryb a raků v říčkách a potocích dané oblasti – než byly přeměněny na odpadní a drenážní kanály. Tento nápad jsem plánoval uskutečnit přemístěním raků do horní části potoka, kde se kdysi raci vyskytovali v hojném počtu, ale kde jsou nyní vzácností.

Projekt jsem pojmenoval „Lesní víla“, byv inspirován legendou o pohádkových bytostech chránících lesy.

V současné době je mnoho malých potoků a říček ucpáno nánosy v důsledku značné sedimentace. To se dříve nestávalo, neboť místní lidé kdysi těžili uhlí z oblastí u těchto říček a potoků a v rámci tohoto procesu vytvářeli strouhy pro čištění svých nástrojů. Já jsem tedy udělal podobné strouhy 20 cm hluboké a 1 m dlouhé – tak, že jsem na vhodných místech vykopal kameny ze dna říčky. Chtěl bych zdůraznit, že tento zásah do přírody byl minimální a nijak neovlivnil potok Vukovec. Přinesl jsem pár raků z nižších úseků potoka a umístil jsem je do těchto struh. Zároveň jsem obnovil prameny potoka – vyčistil jsem je od bláta a odpadků. Navíc

ještě každé jaro čistím jejich okolí, aby zvířata měla přístup k vodě a mohla se napít.

Výsledky tohoto experimentu předčily mé očekávání. Mnoho živočichů (srny, zajíci, kuny a různé druhy ptáků) začalo tato místa využívat a některá zvířata (například lasičky) se zde dokonce usadila natrvalo. Nejvíce fascinující ze všeho je, že se raci objevili ve všech strouhách, a to dokonce i v těch, do kterých jsem je neumístil.

*Damir Vrtař,
ekologické sdružení „Franjo Koscec“,
Chorvatsko
E-mail: damir.vrtar@vz.t-com.hr*

Jsou dunajské lužní lesy opravdu zázračnou krajinou?

Záhadný svět původních lužních lesů regionů Gemenc, Béda a Karapancsa v jižním Maďarsku už nyní patří jen do říše pohádek. Ani statut chráněné oblasti nezabránil pokračujícímu nepřiměřenému lesnímu hospodaření, v jehož důsledku známé a kdysi nedotčené původní lužní lesy prakticky přestaly existovat.

Oblasť lužných lesov

Oblasť lužných lesov sa rozkladá podél brehov Dunaja v dĺžke téměř 100 km a je stanoviš-
tém mnoha vzácnych a ohrozených živočíchů.
Oblasť je klasifikovaná jako národní park (nej-

Lužní les. Foto: Kalocsa Béla

vyšší národní stupeň ochrany přírody), území
dle Ramsarské úmluvy a území zařazené do
evropské sítě NATURA 2000.

Systém lesního hospodaření

Území, na kterých se nachází lužní lesy, jsou
vlastněna státem a řízena státní lesní spo-
lečností. Velmi malá část je řízena přímo
ředitelstvem národního parku.

Státní lesní společnost je orientována na zisk,
proto je jejím zájmem využívání přírodních
zdrojů v dané oblasti. Národní park má
naopak zájem na omezení plundrování těchto
zdrojů. Regulující instituce, která dohlíží na
práci obou organizací, stojí tedy před pro-
blémem dvou odporujících si státních zájmů,
obou placených ze státního rozpočtu.

Co je to vlastně „les“?

Podle zákona o lesích se musí řízeně hospo-
dařit se všemi lesy v Maďarsku, které jsou
v registru pozemků registrovány jako „lesy“.
Tento zákon definuje les jako „společenství
určitých druhů stromů a dalších žijících orga-
nismů, a to i v případě, pokud stromy nebo
jakýkoliv element daného společenství zde
nejsou dočasně přítomny“. Pro nás důležitý
zákon o ochraně přírody však již neobsahuje

Lesní hospodaření. Foto: Kalocsa Béla

definici pojmu „les“, takže v tomto zákone není jednoznačně definováno, co všechno se má vlastně chránit.

Státní podpora

V zákoně o půdě existuje nařízení, které umožňuje vyčlenit přísně chráněné lesy z řízeného hospodaření tím, že je zaregistruje jako „půdu bez řízeného hospodaření“ místo jako „les“. Tato registrace je bezplatná. Nicméně opatření tohoto zákona nejsou plněna. Proč?

V současném systému dostává správce půdy státní podporu za podmínky, že na ni opravdu hospodaří. Pokud by se měly přísně chráněné lesy stát „půdou bez řízeného hospodaření“, což by měly, pak by správce takového lesa (v našem případě ředitelství národního parku) již nedostával žádnou státní podporu...

Jelikož je tedy v praxi zákon o lesích nadřazen zákonu o ochraně přírody, výsledkem je situace, kdy současná legislativa umožňuje vydávat ekologicky škodlivé praktiky (například holoseče či monokulturní výsadbu) za „ochranu přírody“.

Monokulturní výsadba?

V důsledku výše uvedené situace byly lesy v nivě Dunaje postupně transformovány na zpravidla topolové plantáže. Většinu „chráněných lesů“ lze přirovnat, co se týče struktury a bohatosti flóry a fauny, ke kukuřičnému poli.

Národní parky by také měly ze zákona sloužit jako místa rekreace a ekologického vzdělávání. Jenže ekoturistika, vzdělávací a další aktivity se soustřeďují na několik málo zbývajících (a stále se zmenšujících) přírodních oblastí, což má negativní vliv na druhy, které by měly být v těchto oblastech chráněny. Nedomyšleným důsledkem těchto aktivit je tedy zhoršování kvality posledních oblastí s opravdu cennými přírodními nivními stanovišti.

*Kempl Zsolt,
BITE (Mládežnická společnost
pro ochranu přírody), Baja, Maďarsko
E-mail: zsolt.kempl@fibermail.hu
Internet: <http://bite.baja.hu>, <http://def.baja.hu>*

Topolová monokultura místo lužního lesa. Foto: Kalocsa Béla

Členovia DEF na Slovensku

DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie

Podunajská 24
SK – 821 06 Bratislava
Tel./fax: +421 2 455 240 19
Tel./fax: +421 2 456 402 01
E-mail: daphne@changenet.sk

SOSNA

Zvonárska 12
SK – 040 01 Košice
Tel./fax: +421 55 625 19 03
E-mail: sosna@changenet.sk

Bratislavské regionálne ochranárske združenie

Godrova 3/b
SK – 811 06 Bratislava
Tel./fax: +421 2 555 626 93
E-mail: broz@changenet.sk

Ochrana dravcov na Slovensku

Sekurisova 16
SK – 841 02 Bratislava
Tel./fax: +421 2 642 839 84
E-mail: dravce@dravce.sk

Spoločnosť na ochranu vtáctva na Slovensku

Mlynské Nivy 41
SK – 821 09 Bratislava
Tel.: +421 2 554 221 85
Fax: +421 2 554 221 86
E-mail: sovs@sovs.sk

O. z. Tatry

KEMI 627/5
SK – 031 04 Liptovský Mikuláš
Tel./fax: +421 44 553 10 27
E-mail: wolf@mail.viapvt.sk

Ľudia a voda

Čermel'ská cesta 24
SK – 040 01 Košice
Tel./fax: +421 55 799 88 06
E-mail: mvolav@changenet.sk

Občianske združenie UMBRA

Heyrovského 6
841 03 Bratislava 47
Slovenská republika
Tel.: +421 907 353 181
E-mail: umbra@changenet.sk

Členovia DEF v Česku:

Unie pro řeku Moravu

Panská 9
602 00 Brno
Tel.: +420 542 422 755
Fax.: +420 542 422 752
jaroslav.ungerman@veronica.cz
www.sweb.cz/uprm

Ako môžete prispieť do Bulletinu DEF?

Do Bulletinu DEF posielajte iba články informujúce o aktivitách alebo udalostiach, ktoré sa už uskutočnili. Nepíšte o plánoch vašej organizácie v budúcnosti. Jednotlivé články by mali byť v angličtine a nemali by byť príliš dlhé (najviac 200 – 300 slov). Ideálne je doplniť ich fotografiami a odkazmi na webové stránky.

V prípade, že máte záujem poslať svoj príspevok do Bulletinu DEF, vyžiadajte si podrobné informácie v angličtine na Sekretariáte DEF.

Povodie Dunaja

